

mércéjét – túlzás nélkül mondható – ő ennek során a legmagasabbra helyezte, mind az elméletben,²⁸ mind a most megjelent kötetben.²⁹

Végigtekintve az eddig megjelentetett ösnyomtatvány-katalógusok hosszú sorát, eltekintve a speciális, nyomdatörténetű szemlélet miatt más mércével mérendő British Museum katalógusától, egyetlen egy sem akad, amely igényességében akár csak meg is közelítené az osztrák nemzeti könyvtár most megjelentetett kötetét. Ez a módszertanilag előzetesen gondosan kiművelt szempontjaival minden reális, kutatási igényt a legmesszebbmenőkig kielégít. Mazal rendkívül nagy felkészültséggel rendelkezik, amint ez a bevezetőben is olvasható, gazdag publikációs tevékenységéből is jól kiviláglik, nemcsak az ösnyomtatványok, de a kéziratok és a könyvkötések terén ki. A 15. századi kiadványok példányainak egyedi leírásához szükséges teljes körű ismeretanyag és szakmai gyakorlat birtokában a szerző rendkívüli, sőt túlzás nélkül mondható egészen egyedülálló teljesítménnyel kápráztatja el a kötet olvasóit. Bizton állítható, hogy közléseinek igényessége valóban felülmúlhatatlan.

BORSA GEDEON

Vita helyett.* Nehéz és dicsérendő feladatra vállalkozik az a szerző, aki nála idősebb, tapasztaltabb szerzők bírálatába kezd.

Ilyen jellegű munka csak a források teljes ismeretében végezhető el, a szakirodalmi tudnivalók lehető egészének birtokában. Enélkül hiányos marad a dolog, s ha a szerző még saját műveinek következetes felhasználásától is eltekint, – netán csak emlékezetének hiányossága miatt – munkája bizony súlyos fogyatkozásokkal teli, ingatag mű lesz. Vitára igencsak alkalmatlan már a „költői szabadság” határtalan igénybevétele miatt is.

Különös, furcsa helyzetben találja magát Gerics József és szerzőtársa, Ladányi Erzsébet, egykori hallgatójuk, Thoroczky Gábor legutóbbi írását látván a *Magyar Könyvszemle* 2005/2 számában.¹ Az egyik feltűnő dolog, hogy Thoroczky igyekszik a történész Ladányi Erzsébetnek a nevét is törölni és „Gerics”-cselet helyettesíteni. Ritka vállalkozás! Megengedhető ez bibliográfiai tekintetben? Morálisan szerintünk nehezen védhető Thoroczky eljárása. Komolyan gondolja (a szerző), hogy igazolnunk kell a történész Ladányi Erzsébet létét?

²⁸ *Aufbau eines modernen Inkunabelkataloges der Österreichische Nationalbibliothek.* = *Biblos* 1960. 194–203, majd átdolgozva = *Zentralblatt für Bibliothekswesen* 1979. 470–475.

²⁹ Mint kuriózum megemlíthető, hogy Mazal – alighanem elsőként a külföldi szakirodalomban – a napra pontos dátumokat a különben csak a magyarok által használt, logikus sorrendben (év, hónap, nap) közli. A napon belüli időpont közlésében az adatok az egész világon és mindenkor a nagytól a kicsi felé haladnak (óra, perc másodperc). Ezzel ellenkező, de nem megalapozott logikát tükröz a nap, hó, év világszerte elterjedt jelölése. (Az amerikaiak ezen egyet „biccentettek”, amikor a napot immár a hónap után írják, de az év továbbra is a hónap után áll náluk is.) Csak remélni lehet, hogy Mazal felismerése el fog terjedni. Ha ez bekövetkezik, úgy már csak arra kell várni, hogy a családnév is a keresztnév előtt álljon világszerte. Ezt azonban – a magyarokon kívül – eddig csak a japánok és az indonézok gyakorolják. (Persze a névsorok esetében – telefonkönyv, könyvtári katalógus stb. – mindenki más ma is rákényszerül a teljes személynév egyes tagjainak erre a cseréjére, amelyet a logika megkíván.)

* A profilján kívüli vitát a szerkesztőség nem kívánja folytatni.

¹ THOROCHKY GÁBOR: *Még egyszer a Hartvik-féle Szent István-legenda datálásáról.* = *MKsz* 2005. 213–218.

A másik szokatlan tény Thoroczkaynak a saját korábbi tevékenységéről látszólag(?) megfélemező állítása. Mostani véleménye szerint ti. Gerics a *Magyar Könyvszemle* 2004. évi 4. számában „– hosszú pályafutása során először – határozottan állást foglalt a Hartvik-féle István-legenda keletkezési idejéről, erősen polemizálva egy szerzője szerint nem említett, vonatkozó véleménynel”.²

Szeretnék remélni, hogy ez a megnyilatkozás Thoroczkay sajnálatos megfélemezésének következménye, s nem tudatos hallgatás Gerics József és Ladányi Erzsébet 1999-ben megjelent dolgozatának bevezető mondatáról: „Történetírásunk kevés kivételtől eltekintve, általában nem szokta kétségbe vonni azt a híradást, amely szerint 1106 októberében Kálmán király a guastallai zsinaton a pápa tudomására hozta, hogy Isten törvényének alárendeltjeként a pápa intelme előtt meghajolva, lemond »a püspökök investitúrájáról, amelyet eddig ősünk birtokoltak (investituram episcoporum hactenus a maioribus nostris habitam)« »...ami pedig ha netán az ilyen választásokban nem kánon-szerűen, azzal ellenkezően történt, attól a jövőben Isten akarata szerint óvakodni fogunk (et si quid in electionibus huiusmodi minus canonice retroactum est, de caetero Deo volente cavebimus)»³

Kettőnknek ezt a tanulmányát Thoroczkaynak kettős okból ismernie kellett. Egyrészt a *Turul*-nak ugyanebbe a (Bertényi Iván tiszteletére kiadott) számába cikket írt maga Thoroczkay is „Anonymus latin nyelvű forrásai. Historiográfiai áttekintés” címen,⁴ másrészt ugyanebbe a számban Thoroczkay az egyik társszerkesztője a Bertényi Iván műveinek bibliográfiáját tartalmazó résznek.⁵ A szám tartalmát többszörös alkalommal is módja volt megismerni. Gericsnek és Ladányinak a szóban forgó dolgozatát Thoroczkay bibliográfusként is számba vette „Gerics József műveinek bibliográfiája (1994–2001)” címen a *Turul* 74. kötetében a következő módon:

Gerics József–Ladányi Erzsébet, »Sem ingyen, sem ellenszolgáltatásért« (Az investitúra és kánoni választás fogalmának történetéhez) In: *Turul* 72. (1999) 3–4. 84–85. o. (Klny. is)⁶

Ha ezekről az adatokról Thoroczkay nem véletlen tévedésként felejtkezett meg, hanem tudatosan hallgatta el, annak az esetnek a megítélése nem a mi feladatunk. A tudatos elhallgatás a jóhiszeműséget kizárja.

Ugyanebbe a feladatkörbe tartozik Thoroczkaytól Szovák Kornél állásfoglalásának ismertetése, azaz „nem-ismertetése”, vagyis annak elhallgatása, hogy Szovák tagadja a magyar király lemondását az investitúra-jogról, és hogy szerinte Kálmán az 1110-es évek első felében adott utasítást Hartviknak az István-életrajz megírására.⁷

Más szempontból Thoroczkay írásművében – alighanem félreérthető fogalmazásként – legalább annak a látszata szintén feltűnik, hogy a katolikus egyháznak nemcsak egy pápája lehet egy időben. Ez így súlyos tévedés lenne. Az ellenpápák mindegyike önmagát vallja az egyetlen római pápának, s az egyetlen pápai trónért küzdenek mindnyájan, ahányan csak az adott időben fellépnek. Több pápa egyidejű elismerését a maga híveinek mindegyik tiltotta, elsőnek maga a császár. Henrik-párti pápának és antihenriciánus ellenpápának (vagy fordítva) egy időben hódolni képtelenség volt bármilyen kiváló diplomata számára is. Ezért tekintjük kizártnak a IV. Henrik által

² THOROCZKAY: *i. h.* 213. Megjegyzendő, hogy a Hartvik-legenda keletkezési idejének olykor fel-fellobbanó vita-irodalma van.

³ GERICS JÓZSEF – LADÁNYI ERZSÉBET: „Sem ingyen, sem ellenszolgáltatásért”. *Az investitúra és kánoni választás fogalmának történetéhez.* = *Turul* (72.) 1999. 3–4. füz. 84.

⁴ *Turul* 1999. 108–117.

⁵ *Turul* 1999. 123–134.

⁶ *Turul* (74.) 2001. 3–4. füz. 76.

⁷ SZOVÁK KORNÉL: *Pápai-magyar kapcsolatok a 12. században.* In: *Magyarország és a Szent-szék kapcsolatának ezer éve.* (Szerk. ZOMBORI ISTVÁN) Bp. 1996. 24.

deznált prágai püspök-jelölt és a házas ember Prágai Cosmas történész 1099. évi esztergomi pappá szentelésének, mint nyílt és kemény antigregoriánus megnyilvánulásoknak az időbeli egybeesését a ravasz, simulékony és a római pápa iránt látszólag feltétlenül hódoló Hartvik-legenda megírásával és Kálmán jogfeladásával.

Az antigregoriánus alapgondolat gyökeresen másként való megszólaltatása Kálmán jogfeladása meg a Hartvik legenda (ezek egymással azonos, békülékeny, hódoló hangúak), mint az 1099-es esztergomi papszentelések.

Ami Kálmán László királyhoz való viszonyát illeti: személyes indulatainak lehetséges változásaitól függetlenül Kálmán királyi méltósága minden körülmények közt László döntésén alapult. Ez a körülmény szabta meg Kálmán viszonyát Lászlóhoz. Az életből esetleg már eltávozott Lászlóval való nyílt szembefordulása, aki királlyá tette, Kálmán uralmának törvényességét ingatta és buktatta volna meg.

Thoroczkay kétségtelen korrektori teljesítményét egy helyen (MKsz 2004. 320.) habozás nélkül elismerjük.

A cikk hangvétele kifejezi szerzőjének megingathatatlan véleményét irományának tévedhetetlenségéről is. Ám az egész, amint van, Kristó Gyula emlékéhez is méltatlan, és a honi történetíráshoz is, amely nem Thoroczkayval kezdődik még akkor sem, ha ezt az első helyet a maga számára akarná megszerezni a nála szerényebb, ám ismeretanyagokban annál nagyobb tudós kutatók félretételével és tudományos eredményeik tagadásával.

GERICS JÓZSEF